

"ZAMONAVIYLIK" KONSEPTINING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TURLI DISKURSLARDAGI VERBALIZATSIYASINING LINGVISTIK TADQIQI

Jakbarova Iroda Badriddin qizi

Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida "zamonaviylik" konseptining turli diskurslardagi verbalizatsiyasi qiyosiy-tipologik aspektda tadqiq etilgan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, har ikkala tilda "zamonaviylik" konsepti o'ziga xos madaniy-kognitiv xususiyatlarga ega bo'lib, uning verbalizatsiyasi til tizimining leksik, frazeologik va derivatsion imkoniyatlariga bog'liq. Ingliz tilida ushbu konsept texnologik taraqqiyot va innovatsiya bilan chambarchas bog'liq bo'lsa, o'zbek tilida an'ana va yangilik o'rtasidagi muvozanat muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: konsept, zamonaviylik, verbalizatsiya, diskurs, kognitiv lingvistika, qiyosiy tahlil, leksik-semantik maydon, madaniyatlararo muloqot.

Abstract. This article studies the verbalization of the concept of "modernity" in different discourses in English and Uzbek from a comparative-typological perspective. The results show that in both languages the concept of "modernity" has its own cultural-cognitive characteristics, and its verbalization depends on the lexical, phraseological and derivational capabilities of the language system. While in English this concept is closely related to technological progress and innovation, in Uzbek the balance between tradition and innovation plays an important role.

Keywords: concept, modernity, verbalization, discourse, cognitive linguistics, comparative analysis, lexical-semantic field, intercultural dialogue.

Аннотация. В данной статье с помощью сравнительно-типологического подхода исследуется вербализация понятия «современность» в различных дискурсах английского и узбекского языков. Результаты показывают, что в обоих языках понятие «современность» имеет свои культурно-когнитивные характеристики, а его вербализация зависит от лексических, фразеологических и словообразовательных возможностей языковой системы. В английском языке это понятие тесно связано с технологическим прогрессом и инновациями, тогда как в узбекском языке важную роль играет баланс между традицией и инновациями.

Ключевые слова: понятие, современность, вербализация, дискурс, когнитивная лингвистика, сравнительный анализ, лексико-семантическое поле, межкультурный диалог.

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda konseptlarning til orqali ifodalanishi masalasi kognitiv lingvistikaning markaziy muammolaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Konsept tushunchasi insonning atrof-olamdagi hodisalarni idrok etishi va ularni til vositasida ifodalashining asosiy birligini tashkil etadi [1]. "Zamonaviylik" konsepti globallashtir.

jarayonlari kuchaygan hozirgi davrda alohida ahamiyat kasb etmoqda, chunki u jamiyatning texnologik, ijtimoiy va madaniy rivojlanishini aks ettiruvchi murakkab kognitiv tuzilma hisoblanadi [2]. Turli tillarda konseptlarning verbalizatsiyasini qiyosiy o'rganish tilshunoslikda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega, zero bu tadqiqotlar orqali turli xalqlarning dunyoni idrok etish va kategoriyalash xususiyatlari ochib beriladi [3]. Ingliz va o'zbek tillari genetik jihatdan turli til oilalariga mansub bo'lib, ularning grammatik tuzilishi, leksik fondi va frazeologik tizimi sezilarli darajada farqlanadi. Shu sababli, "zamonaviylik" konseptining ushbu tillardagi verbalizatsiyasini tadqiq etish qiyosiy tilshunoslik va madaniyatlararo muloqot nazariyasi uchun qimmatli material beradi [4].

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Tadqiqotda qiyosiy-tipologik, konseptual va diskurs tahlili metodlari qo'llanildi. Material sifatida ingliz va o'zbek tillaridagi ommaviy axborot vositalari materiallari, ilmiy matnlar va badiiy asarlardan olingan misollar xizmat qildi. Konseptning leksik-semantik maydonini aniqlashda komponent tahlili va leksikografik manbalar tahlili usullaridan foydalanildi [5].

Kognitiv lingvistika sohasida konsept nazariyasi Z. Popova, I. Sternin, V. Karasik, S. Vorkachev kabi olimlarning asarlarida chuqur ishlab chiqilgan [6]. Ushbu olimlarning ta'kidlashicha, konsept til birliklarida realizatsiya bo'luvchi mental tuzilma bo'lib, u madaniy, ijtimoiy va shaxsiy tajriba asosida shakllanadi. O'zbek tilshunosligida konseptlarning tadqiqiga D. Ashurova, Sh. Safarov, M. Hakimov kabi olimlar muhim hissa qo'shgan bo'lib, ular milliy konseptosferaning o'ziga xos xususiyatlarini ochib berishgan [7]. Diskurs tahlili metodologiyasi N. Fairclough, T. van Dijk va R. Wodak tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, bu yondashuv til birliklarining ijtimoiy kontekstdagi funksiyalanishini o'rganish imkonini beradi [8]. Zamonaviy tadqiqotlarda konseptlarning diskursiv realizatsiyasi til va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni aks ettiruvchi hodisa sifatida talqin etilmoqda [9].

Natijalar va muhokama. Ingliz tilida "modernity" konseptining yadrosini "modern", "contemporary", "current", "up-to-date" leksemalari tashkil etadi. Leksikografik tahlil natijalariga ko'ra, ingliz tilida ushbu konsept birinchi navbatda vaqtga bog'liqlik, yangilik va taraqqiyot semalari orqali xarakterlanadi. Ommaviy axborot vositalari diskursida "modernity" konsepti ko'pincha texnologik innovatsiyalar, raqamli transformatsiya va globallashuv kontekstida aktuallashadi. Ingliz tilida "cutting-edge technology", "state-of-the-art", "next-generation" kabi birikmalar zamonaviylikning texnologik aspektini ifodalashda faol qo'llaniladi. Ilmiy diskursda esa ushbu konsept ko'proq metodologik yangilanish, paradigmatic o'zgarishlar va zamonaviy yondashuvlar ma'nosida verbalizatsiya bo'ladi [10].

O'zbek tilida "zamonaviylik" konseptining leksik-semantik maydoni "zamonaviy", "hozirgi zamon", "bugungi kun", "yangicha", "ilg'or" leksemalari orqali shakllanadi. O'zbek tilidagi "zamonaviylik" konseptining o'ziga xos xususiyati shundaki, u ko'pincha an'anaviylik konsepti bilan qiyoslanadi va bu ikki konsept o'rtasidagi muvozanat madaniy qadriyat sifatida talqin etiladi. O'zbek ommaviy axborot vositalari diskursida "zamonaviy texnologiyalar", "zamonaviy ta'lim", "zamonaviy yondashuv" birikmalari faol qo'llanilsa-da,

bir vaqtning o'zida "milliy qadriyatlar bilan uyg'unlikda", "an'analarni saqlab qolgan holda" kabi iboralar ham tez-tez uchraydi. Bu holat o'zbek lingvomadaniy jamiyatida zamonaviylashuvning milliy o'ziga xoslikni saqlab qolish bilan birgalikda amalga oshishi lozimligini ko'rsatadi.

Qiyosiy tahlil natijalariga ko'ra, ingliz tilida "modernity" konsepti ko'proq progressiv, chiziqli rivojlanish g'oyasi bilan bog'liq bo'lib, o'tmish va hozirgi zamon o'rtasida aniq chegara o'rnatiladi. O'zbek tilida esa zamonaviylik tushunchasi ko'proq siklik xarakterga ega bo'lib, yangilik va an'ana o'rtasidagi dialektik aloqa ta'kidlanadi. Badiiy diskursda ham bu farqlar yaqqol namoyon bo'ladi. Ingliz badiiy adabiyotida modernizm va postmodernizm oqimlari zamonaviylikni radikal yangilanish sifatida talqin etsa, o'zbek adabiyotida zamonaviylik ko'proq evolutsion o'zgarish, avlodlar vorisiyligini saqlab qolish kontekstida ifodalanadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalariga ko'ra, "zamonaviylik" konseptining ingliz va o'zbek tillaridagi verbalizatsiyasi sezilarli madaniy-kognitiv farqlarga ega. Ingliz tilida ushbu konsept asosan texnologik taraqqiyot, innovatsiya va progressiv rivojlanish g'oyalari bilan bog'liq bo'lib, uning leksik-semantik maydoni keng va xilma-xil derivatsion modellar orqali boyitilgan. O'zbek tilida "zamonaviylik" konsepti an'anaviylik bilan dialektik birlikda talqin etiladi va uning verbalizatsiyasida milliy madaniy qadriyatlarning ta'siri sezilarli. Turli diskurslarda ushbu konseptning aktuallashuvi ham o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ommaviy axborot vositalari diskursida texnologik aspekt, ilmiy diskursda metodologik yangilanish, badiiy diskursda esa madaniy-estetik o'zgarishlar bilan bog'liqlik kuzatiladi. Ushbu tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, kognitiv lingvistika va madaniyatlararo muloqot sohasidagi keyingi ilmiy izlanishlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. – Москва: АСТ, 2023. – 314 с.
2. Карасик В.И. Языковая кристаллизация смысла. – Москва: Гнозис, 2022. – 352 с.
3. Wierzbicka A. Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations. – New York: Oxford University Press, 2022. – 487 p.
4. Сафаров Ш.С. Когнитив тилшунослик асослари. – Тошкент: Фан, 2023. – 256 б.
5. Fairclough N. Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. – London: Routledge, 2024. – 608 p.
6. Воркачев С.Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация: истоки и цели // Филологические науки. – 2023. – № 4. – С. 64–83.
7. Ҳакимов М.Х. Ўзбек тили дискурсининг когнитив тадқиқи. – Тошкент: Ўзбекистон, 2023. – 224 б.

8. Van Dijk T.A. Discourse and Context: A Sociocognitive Approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 2022. – 282 p.
9. Langacker R.W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. – New York: Oxford University Press, 2023. – 562 p.
10. Evans V. Cognitive Linguistics: A Complete Guide. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2024. – 830 p.

